

Kaua tehtud kaunikene keeleteoimetamise õpik

Argus, Reili, Katrin Kern, Helika Mäekivi.
Keeletoimetamine. Kõrgkooliõpik. Tallinn:
Tallinna Ülikooli Kirjastus 2022, 213 lk

Keeletoimetamise õpikut on pikalt oodatud, sest seni ei ole olnud keeleteoimetamise alused kirja pandud kujul saadaval. Selle tühimiku täidab nüüd lausa kuus aastat kirjutatud õpik, kus esimest korda käsitletakse nii põhjalikult keeleteoimetamise põhimõtteid (1. ptk) ja eri tüüpi tekstide toimetamist (2. ptk). Eraldi pööratakse tähelepanu heakeelsusele ja õigekeelsusele (3. ptk), lause- (4. ptk) ja tekstitasandile (5. ptk), vormistusele (6. ptk) ning korrektuurile (7. ptk). Kuigi osa teemade kohta on varem ilmunud ka üsna põhjalikke käsitlusi, nt „Eesti õigekeelsuskäsiraamat“ ja „Lause õigekeelsus“, on kiiduväärt, et just selline valik on toimetaja jaoks seekord ühtede kaante vahel.

Kaanel seisev *kõrgkooliõpik* annab küll infot selle kohta, kellele on õpik mõeldud, kuid lugedes küsisin endalt siiski: kes on õpiku sihtrühm ehk kellele võiks õpik sobida? Ka ise tutvusin õpikuga mitmes rollis.

Esiteks mõtlesin, kuidas saaks õpik aidata mind eesti **õigekeelsus- ja keeleteoimetamisainete õppejõuna**. Seminari ette valmistades annab õpik mulle edaspidi hea võimaluse materjalide mitmekesistamiseks. Seni peamiselt „Eesti õigekeelsuskäsiraamatu“ põhjal loodud käsilehtedele saan nüüd lisada õpikumaterjale. Eriti väärtuslikuks pean õpikuga kaasas käivat harjutustikku. Seni on harjutusteks inspiratsiooni pakkunud Ellen Uuspõllu kokkupandud ja Argo Mundi täiendatud brošüür „Õpetusi ja harjutusi algajale keeleteoimetajale“, millest on alates 2006. aastast ilmunud juba kuus trükki. Sellise raudvara kõrval on värske materjal ja valikuvõimalus

tervitatav kõigi õppejõudude jaoks. Uuspõllu-Mundi brošüürist eristab uut harjutustikku see, et antud on ka võimalikud vastused. Auditooriumis kohapeal tegemiseks saan harjutusi anda ja alles pärast korrektseid vastuseid arutada. Teine võimalus on üliõpilastele harjutused kodus uurimiseks jätta ja paluda õpilastel nende vastuste põhjal näiteks õpipäevik kirjutada.

Teisest küljest lugesin õpikut keeleteoimetaja eksami sooritanud ja neliteist aastat praktiseerinud **kutselise keeleteoimetajana**. Märkisin ära kasulikud kohad, mis polnud mujalt silma jäänud, ning minu jaoks oli neid enim täppisviimistluse tasandil ehk vormistus- ja vormindusvõtete peatükis. Leheküljelt 174 sain teada, et joonealused märkused esitatakse tavaliselt just kaks punkti väiksemas kirjas, samuti seda, et kui teksti lõpus on märkus, siis selle järel on enamasti punkt (lk 181). Tabelite vormistuse kohta avastasin, et kui erisuguste mõõtühikutega arvud kuuluvad eri suurusjärgudesse, joondatakse need lahtri keskele (lk 183). Samas peatükis käsitletakse ka tekstisest viitamist ja kirjanduse loetelu vormistamist. Vormistusnõuded küll erinevad erialati, aga üldiste põhimõtete ja nendest lähtuvate näidete kirjanemine on otstarbekas.

Välimuselt on õpik pigem traditsioonilis-konservatiivne: tihedalt täis kirjutatud ja ainus värv musta kõrval on hall. Hindan siiski autorite pingutust tekstist tähtsaim välja noppida ja tabelitena esitada. Eriti meeldisid mulle lauselühendi (lk 87) ja lisandi komastamise (lk 89) tabel, kus olid detailsed teemad konkreetset kokku võetud. Raskem on jälgida aga toimetamisnäidete kaste, kus on parandamist vajav tekst ja parandus ühtlase tekstina (lk 150 ja 160). Terve lõigu parandusi korraga on keerukas haarata, võib-olla oleks siin abiks muutuste jälitaja või kasvõi lausete kaupa visualiseerimine.

Kolmandaks pakkus mulle **keeleteemade jälgijana** huvi, mis seisukoha võtavad õpiku autorid praeguste keelekorralduspõhimõtete muutumise suhtes (vt nt EKI teatmik¹, arvamused ajalehes Sirp jne). Erinevalt EKI teatmikust² defineeritakse õpikus kirjakeelt kui normikeelt, mitte kui ühiskeelt. Selline definitsioon on ootuspärane, sest keeleteoimetatakse ikka normikeelt (standardkeelt ehk normikirjakeelt), mitte argikeelt (kõnekeelt

¹ <https://eki.ee/teatmik/keelekorralduse-teisenemine/>

² <https://eki.ee/teatmik/mis-on-kirjakeel?highlight=%22mis%20on%20kirjakeel%22>

ehk igapäevakeelt) või suulist keelt. Näiteks palju käsitletud paronüümide tähendust³ soovitatakse õpikus eristada (*tähendusvahe on küll väike, kuid mõnikord siiski oluline*, lk 103), kuigi ühiskeelt käsitlevas Sõnaveebis on rõhutatud, et nende tähendusi ei tohiks normida (*üldkeele sõnade tähendusi ei saa normida, vaid need kujunevad keelekasutuses*⁴).

Muutuste tuules muutuvad ka keelehooldeallikad. Õpikus soovitatakse lisaks lugeda keelehooldekeskuse brošüüre „Keelenõuanne soovitab“ ja „Eesti õigekeelsuskäsiraamat“, millest viimane on nüüd EKI teatmiku osa. Samuti nimetatakse „Eesti õigekeelsussõnaraamatut“ ja e-keelenõu (sh „Ametniku soovitusõnastikku“), kuigi nüüdseks on viimasel veebis vananenu märk küljes. Viite leiab ka keelenõuvakale, mis on praeguseks muutunud iga keeleteimetaja kättesaamatuks unistuseks ehk see pole veebis enam kõigile kättesaadav. Seega pole õpiku lisalugemise loetus kõik enam ajakohane või kasutatav, aga küllap on need materjalid pakkunud õpiku kirjutamisel tuge. Nagu üks autor Katrin Kern keeleteimetajate liidu seminaril õpikut esitledes mainis, on õpiku kirjutamine nagu liikuva metssea laskmine.

Õpiku läbi töötanuna vastan oma küsimusele, kes on õpiku sihtrühm, et eelkõige alustavad keeleteimetajad. Põhikooliõpilasele tundub ehk kõrgkooliõpik liiga kõva pähkkel pureda, kuid asjaarmastajast gümnasistile võiks juba sobida. Lugejasõbralikult on õpikus kasutatud omakeelseid, mitte rahvusvahelisi termineid (nt *õigekeelsus*, mitte *ortograafia*, *kirjavahe-märgistus*, mitte *interpunktsioon*). Kindlasti leiavad õpiku eri peatükkidest midagi õpetamisväärtset emakeeleõpetajad ja eesti keele õppejõud, korruga ei pea ju käsitlema või tundma õppima kogu õpikut. Ka töötava keeleteimetajana on hea põhimõtted läbi käia ja enda jaoks midagi uutki leida,

³ Vt nt Langemets, Margit, Lydia Risberg 2022. Sõnadest ja tähendustest. Paronüümide probleem. – Postimees 7 (7626), 14, 11.01.2022; Risberg, Lydia 2022. Paronüüm ja sünonüüm, kes neid jõuaks lahuta. – Keelesäuts (Vikerraadio). 07.01.2022 Eesti Rahvusringhääling; Risberg, Lydia, Margit Langemets 2021. Paronüümide probleem eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 10, 903–926. DOI: 10.54013/kk766a4; Risberg, Lydia, Margit Langemets 2021. Kas paronüümid või sünonüümid? – EKI keelenõuanne, 12.12.2021; Raadik, Lydia 2020. Sõnatähenduste normimisest eesti keelekorralduses verbi „vabandama“ näitel. – Keel ja Kirjandus 10, 853–874. DOI: 10.54013/kk755a3.

⁴ Sõnaveebi „ÕS soovitab“ rubriik nt märksõnu *enamik*, *enamus*, *omistama*, *vahest*, *vast* otsides.

nt olid mulle tundmata terminid *pleonasm* ja *viitemärk*. Nagu autorid ise eessõna esimeses lauses sedastavad: õpiku *peamine eesmärk on pakkuda õpituge algajale ja meeldetuletust kogenumale keeleteoimetajale*.

Kokkuvõttes on tänuväärne, et ajal, kui keelehooldeallikaid ümber kirjutatakse või ligipääsmatuks tehakse, ilmub midagi uut õigekeelsuspõhimõtete kohta. Kiiresti läbi müüdud esimene trükk näitab, et nõudlus on olemas ja väärtuslikke teadmisi saab õpikust kindlasti iga keeleärgas inimene, olgu ta õpilane, üliõpilane, õpetaja, õppejõud, alustav või kogunud keeleteoimetaja.

Ann Siiman

Tartu ülikooli eesti keele lektor,
kutseline keeleteoimetaja

OK